

МАҒҲУМИ КОРРУПСИЯ ВА РОҲҲОИ МУБОРИЗА БА МУҚОБИЛИ ОН

Коррупсия - ин истилоҳ дар забони тоҷикӣ ришвахӯрӣ ва порахӯрӣ тарҷума шудааст. Дар луғатномаҳои форсии қарнҳои гузашта мағҳуми ришва ва ё пора ба шакли зер шарҳ ёфтааст: «Пора он чизест, ки ба касе диҳанд, то корсозии ноҳақ кунад». Вале бо таваҷҷуҳ ба шароити ҷадид ва паёмадҳои молӣ, модӣ ва равониву ахлоқии коррупсия дар тарҷумаи он аз калимаи фасод истифода шудааст. Зеро ин истилоҳ бар асоси фарҳангҳои муътабари гузаштагони мо маънои табоҳ шудан, ба иҷбор ба даст овардани моли касе, зиён, фисқу фасод ва амъоли нописандро дорад, ки ришвахӯрӣ яке аз онҳост.

Падидаи фасод бидуни шак ҳамеша дар ҷомеаи башарӣ вучуд доштааст ва мубориза бо он дар ҳеч замоне ҳатто бо истифода аз муасиртарин қувваҳои сиёсӣ, ҳуқуқӣ ва маънавӣ, натавонистааст натиҷаи маҳв ва нобудии комили онро ба бор биёрад. Аммо ҳифзи бақои башар ҳамеша дар гавари анҷоми чунин мубориза будааст.

Дар боби аввал ва моддаи якуми Қонун дар муқаррароти умумӣ ва мағҳумҳои асосӣ ин мағҳумро чунин шарҳ додаст:

КОРРУПСИЯ - ин кирдори (ҳаракат ё беҳаракатии) шахсони ба иҷрои вазифаҳои давлатӣ ваколатдор ё ба онҳо баробар кардашудае мебошанд, ки мақоми худ ё имкониятҳои онро бо мақсади ба манфиати худ ё шахсони дигар ба даст овардани неъматҳои моддӣ ва ғайримоддӣ, бартарият ва имтиёзҳои дигари бо қонунҳо пешбини нашуда, инчунин, ба ин шахсон ваъда додан, таклиф ё пешкаш намудани ин гуна неъмату бартариятҳо бо мақсади моилкунӣ ва ё қадркунии онҳо барои иҷрои ин ё он кирдор ба манфиати шахсони воқеию ҳуқуқӣ истифода мебаранд.

Қонуни мазкур “Дар бораи мубориза бар зидди коррупсия” аз тарафи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти № 100 аз 25.07.2005 сол ба имзо расида, мавриди амал қарор дорад.

Ин қонун ба ҳифзи ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд, манфиатҳои ҷамъият, таъмини амнияти миллӣ, фаъолияти муътадили мақомоти ҳокимияти давлатӣ, покнатинӣ ва беғаразӣ дар хизмати давлатӣ равона гардида, асосҳои ташкилию ҳуқуқии

пешгири, ошкоркунӣ, кушодан ва барҳам додани оқибатҳои ҳуқуқвайронкуниҳои ба коррупсия алоқаманд ва ба ҷавобгари кашидани шахсро муқаррар карда, навъҳои ҳуқуқвайронкуниҳои ба коррупсия алоқаманд ва чораҳои ҷавобгариро барои онҳо муайян менамояд.

Имрӯз ба ҳама маълум аст, ки коррупсия дар ҷумҳурии мо ҳамчун яке аз омилҳои манфии ҷомеа вучуд дорад. Бинобар ин Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон бар зидди коррупсия ва гардиши маводи нашъадор ҳаматарафа мубориза бурда истодааст.

Новобаста аз андешидани чораҳои дахлдор коррупсия чун пештара ба фаъолияти муътадили ҳамаи сохторҳои давлатию ҷамъияти садди роҳ гардида, барои ҷори намудани навсозиҳои иҷтимоӣ ва баланд бардоштани самаранокии иқтисодиёти милли монеа шуда, боиси дар ҷамъият пайдо гардидани беадолатӣ, маҳдудгардони ҳуқуқҳои инсон, изтиробӣ ҷиддӣ ва нобоварӣ нисбати институтҳои давлатӣ, пастшавии обрӯву нуфузи кишвар дар сатҳи байналмиллалӣ гардида, ҳамчун яке аз намудҳои таҳдиди воқеӣ ҷомеа доништа мешавад.

Коррупсия инчунин ба раванди рушди иҷтимоию иқтисодӣ, ташаккули иқтисоди бозоргонӣ, ҷалби сармоя монеа буда, ба институтҳои ҷамъиятию сиёсии давлат таъсири манфӣ расонида, барои инкишофи минбаъдаи кишвар таҳдиди ҷиддӣ ба вучуд меорад.

Тадбирҳои иловагии тақвияти муқовимат ба коррупсия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон пеш аз ҳама ба ошкор ва бартараф намудани шароитҳои пайдоиши коррупсия, пешгирии кушишҳои фароҳамоварии шароитҳои, ки метавонанд боиси ҳолатҳои коррупсионӣ гарданд, равона карда мешаванд. Амалсозии чунин тадбирҳо ба раванди тараққиёти кишвар, алаҳусус дар самти беҳтар намудани идоракунии давлатӣ дар соҳаи иҷтимоию иқтисодӣ, инчунин дар соҳаи такмилдиҳии минбаъдаи қонунгузорию муқовимат ба коррупсия зарурати раднопазир мебошад.

Тадбирҳои иловагӣ мутобиқи Конвенсияи Созмони Миллалӣ Муттаҳид бар зидди коррупсия Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи мубориза бар зидди коррупсия» таҳия шудаанд.

Тадбирҳои иловагӣ ва таъминоти ҳуқуқии муқовимат бо коррупсия чунин аст:

1. Дар қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон механизми ташҳиси зидди-коррупсионии санадҳои меъёрии ҳуқуқии кишвар пешбинӣ карда шавад. Дар ин самт таҳия ва қабул намудани санадҳои меъёрии ҳуқуқии дахлдор, ки асосҳои ҳуқуқӣ ва ташкилии ташҳиси зиддикоррупсионии санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва лоиҳаҳои санадҳои зиддикоррупсионии санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва лоиҳаҳои санадҳои меъёрии ҳуқуқиро бо мақсади дар онҳо ошкор ва бартараф намудани омилҳои коррупсионӣ муайян менамояд, зарур аст.

2. Таҳлили санадҳои меъёрии ҳуқуқие, ки масъалаҳои марбут ба хизмати давлатиро ба танзим медароранд ва ба онҳо ворид намудани иловаҳои зерине, ки ба раванди мубориза ба муқобили коррупсия суръат мебахшанд:

а) ба роҳбарони мақомоти давлатӣ, ташкилотҳои давлатӣ ва ташкилотҳои ки саҳми давлатӣ доранд, бевосита вогузор намудани уҳдадорӣ оид ба пешгирӣ ва мубориза ба муқобили коррупсия, бо муайянкунии масъулияти шахсии онҳо ҷиҳати андешидани чораҳои зарурӣ, бо роҳи ворид намудани тағйиру иловаҳои дахлдор ба қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон «дар бораи корхонаҳои давлатӣ», «Дар бораи ҷамъиятҳои саҳомӣ», «Дар бораи ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд» ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон;

б) муайян намудани рӯйхати мансабҳои мақомоти давлатӣ, ки аз тарафи ишғолкунандагони онҳо эҳтимолияти содир намудани ҳуқуқвайронкуниҳои коррупсионӣ мавҷуданд, бо муқаррар кардани талаботҳои махсус дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «дар бораи хизмати давлатӣ» барои қабул шудан ва ё гузаштани хизмат дар ин мансабҳо, бо шартҳои татбиқ намудани механизмҳои гузаронидани санҷишҳои махсус вобаста ба риояи қонунгузори зиддикоррупсионӣ. Ҳамзамон ашхосе, ки чунин санҷишҳоро намегузаранд бояд аз хизмати давлатӣ озод карда шаванд;

в) ҷорӣ намудани механизми ҷойивазкунии (ротатсия) хизматчиёни давлатӣ, аз ҷумла тавассути ворид намудани тағйиру иловаҳои дахлдор ба Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон,

қонуни конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин қабули санадҳои меъёрии ҳуқуқии дахлдор;

г) мутобиқи талаботи қонунгузорию андоз ва Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи хизмати давлатӣ» ҷорӣ намудани механизме, ки шаффофияти вазъи молумулкии шахрвандонро ҳангоми қабул шудан ва адои хизмати давлатӣ таъмин мекунад.

Мукамалгардонии идоракунии давлатӣ бо мақсади пешгирии коррупсия:

3. Бо мақсади пешгирии коррупсия амалӣ намудани маҷмуи чорабиниҳое, ки барои беҳтар намудани идоракунии давлатӣ дар соҳаи иҷтимоию иқтисодӣ равона шудаанд, инҳо мебошанд:

а) Таҳлили санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва ворид намудани тағйиру иловаҳои дахлдор ба Кодекси замини ҶТ, қонунҳои ҶТ «дар бораи заминсозӣ», «Дар бораи сарватҳои зеризаминӣ», «Дар бораи созишномаҳо оид ба тақсими маҳсулот» ва ғайра бо мақсади муқаррар кардани назорати аниқ ва таъмини шаффофият дар масъалаҳои замин, аҳдҳо бо амволи ғайриманқул, хусусигардонӣ, иҷораи моликияти давлатӣ, истифодабарии моликияти давлатӣ, захираҳои давлатӣ;

б) такмили санадҳои меъёрии ҳуқуқии Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «дар бораи хариди давлатии мол, кор ва хизматрасонӣ» ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ танзимкунандаи раванди харидорӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ бо мақсади таъмини шаффофият ва аз байн бурдани эҳтимолияти маънидоди худсаронаи санадҳои меъёрии ҳуқуқии мазкур, таъйин ва ё додани имтиёзҳои беасос ҳангоми татбиқи ин санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ;

в) Такмили қонунгузорӣ ва таҷрибаи ҳуқуқтатбиқкунӣ бо мақсади бартараф намудани имконияти зухуроти коррупсия дар соҳаи таъминоти нафақаи шахрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон (ҳисобкунӣ ва пардохти нафақа)

4. Амалигардонии чораҳои зарурӣ, ки ба такмил додани фаъолияти мақомоти давлатӣ нигаронида шавад, аз инҳо иборат мебошад:

а) Амалигардонии ҳуқуқи шахрвандон барои дастрас намудани иттилооти муътамад бо роҳи таъмини иҷрои мушаххаси Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳуқуқи дастрасӣ ва иттилоот»;

б) Паҳн намудани маҳдудиятҳо, ки барои хизматчиёни давлатӣ пешбинӣ шудаанд ба шахсоне, ки вазифаҳои идоракунамандаро дар ташкилотҳои давлатӣ ё дорони саҳми давлатӣ иҷро мекунанд, бо роҳи ворид намудани тағйиру иловаҳои дахлдор ба Қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи корхонаҳои давлатӣ» «Дар бораи ҷамъиятҳои саҳомӣ», «Дар бораи ҷамъияти дорони масъулияти маҳдуд».

5. Ҳуқуқи дахлнопазирии шахсони мансабдори баъзе мақомоти ҳокимияти давлатӣ дар мавридҳои алоҳида боиси суистеъмоли мансаб ва омилҳои коррупсионӣ гардида истодаанд.

6. Дар самти пешгирии коррупсияи сиёсӣ зарур аст:

а) Шаффофияти ҳисоботдиҳии Комиссияи марказии интиҳобот ва раёйпурсии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади пешгирии поймол намудани ҳуқуқи манфиатҳои ҳизбҳо ва номзадҳои алоҳида, таъмини шаффофияти раванди таъсис ва истифодабарии фондҳои интиҳоботӣ таъмин карда шавад;

б) Тағйиру иловаҳои дахлдор ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳизбҳои сиёсӣ» бо мақсади дар қатори интишори ҳарсолаи ҳисоботи ҳизбҳои сиёсӣ, инчунин таҳия ва интишор намудани ҳисобот оид ба манбаҳои таъсис ва истифодабарии фондҳои интиҳоботии ҳизбҳои сиёсӣ ворид карда шавад.

7. Пешгирӣ намудани коррупсия дар соҳаи молияи давлатӣ.

Маблағҳои давлатӣ яке аз «объекти» асосии ҳуқуқ-вайронкуниҳои коррупсионӣ гардидаанд. Ҳамчунин зарур аст, ки чораҳои зиддикоррупсионӣ ҳангоми тартиб додани бучети давлатӣ (ҷорӣ намудани барномаи воқеии бучеткунонӣ), қисмҳои даромади бучет (мақомоти андоз ва гумрук, корхонаҳои давлатӣ, ҷамъиятҳои саҳомие, ки саҳми давлатӣ доранд), иҷрои бучет (ҳазинадорӣ ва вазорату идораҳои дахлдор), махсусан харидорӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ, амалигардонии лоиҳаҳои инвеститсионӣ (қарзӣ ва грантӣ) ва назорати иҷрои онҳо андешида шаванд.

8. Пешгирӣ намудани коррупсия дар мақомотҳои ҳифзи ҳуқуқ ва судӣ бо роҳи:

а) ҷорӣ намудани маблағгузорию афзалиятноки низоми судӣ;
б) ташкил намудани сомонаҳои интернетии судҳо барои таъмини шаффофияти фаъолияти онҳо;

в) таҳлили Қонуни конститутсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи судҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон» вобаста ба беҳгардонию фаъолияти низоми адолати судӣ ва амлигардонию маҷмуи чораҳои бо мақсади: - барои ҳама баробар ва адолатнок таъмин намудани дастрасии адолати судӣ ва сари вақт баррасӣ намудани парвандаҳо дар суд;

- рушди муҳофизаҳои то судӣ ва ғайри судии ҳалли баҳсҳо, пеш аз ҳама байни шаҳрвандон ва мақомотҳои давлатӣ;

- тақвияти муайян намудани механизми тақсими парвандаҳо байни судҳо;

г) бо роҳи ворид намудани тағйиру иловаҳо ба қонунгузорию муҳофизаии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҷдиди назар намудани муҳлатҳои баррасии парвандаҳо;

д) ворид намудани механизми ҳисоботдиҳии кормандони масъули мақомоти корҳои дохилӣ, адлия, гумрук, андоз, назорати давлатии молиявӣ ва мубориза бо коррупсия, назорати маводи нашъаовар, прокуратура ва дигар мақомотҳои давлатӣ.

10. Зухуроти коррупсиониро дар бисёр ҳолатҳо баргараф намудан мумкин аст, агар шаҳрвандон оид ба амалӣ намудани ҳуқуқҳои қонунии худ масъулиятро бештар ҳис намоянд. Яке аз воситаи асосии ҷалби аҳли ҷомеа дар мубориза бар зидди коррупсия ин таҳия ва ҷорӣ намудани курсҳои таълимии зиддикоррупсионӣ барои аҳоли мебошад, ки мақсади он ташаккул додани руҳияи зиддикоррупсионии аҳоли мебошад.

Имомалӣ Сайёдов, дотсенти кафедраи информатика ва фанҳои табиӣ-риёзии Донишқада